

ДОВГИЙ
Станіслав Олексійович — академік НАН України, президент Національного центру «Мала академія наук України»

ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

Вельмишановний Борисе Євгеновичу!

Вельмишановні учасники Зборів!

Сьогодні і в доповіді президента НАН України, і в попередніх виступах вже звертали увагу на проблему старіння Академії. З огляду на поважний середній вік членів Академії та докторів наук ми дійсно маємо великі проблеми з науковою зміною. І якщо ми говоримо про майбутнє української науки, то насамперед маємо розглядати питання щодо залучення молоді до наукової діяльності. Саме тому я хочу ознайомити вас з роботою Малої академії наук у цьому напрямі.

Слід зазначити, що саме Національна академія наук України стала ініціатором створення нині діючої освітньої системи з підготовки майбутньої наукової еліти. Сучасний етап розвитку МАН розпочався 2003 року, коли, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2003 № 1301 «Про вдосконалення системи організації роботи з виховання дітей та молоді у позашкільних навчальних закладах», було створено юридичну особу «Позашкільний навчальний заклад «Мала академія наук учнівської молоді», на яку було покладено функції координації дослідницько-експериментального напрямку позашкільної освіти. Поступово почала формуватися мережа спеціалізованих позашкільних навчальних закладів — малих академій наук учнівської молоді.

У 2006 р. Указом Президента України запроваджено Президентські стипендії переможцям конкурсу-захисту МАН. У 2010 р. МАН отримала статус закладу подвійного підпорядкування — Міністерству освіти і науки України та Національній академії наук України і була перейменована на Український державний центр «Мала академія наук України».

Важливу роль у розвитку МАН відіграв Указ Президента України від 30.09.2010 № 927/2010 «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді», який активізував процес формування мережі

регіональних академій наук учнівської молоді і надав закладу статус національного. У 2012 р. НАН України передала МАН дитячий табір «Вимпел», на базі якого тепер створено Міжнародний центр дитячої наукової творчості.

Надалі в Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII законодавчо було закріплено державну підтримку переможців конкурсів-захистів МАН, а в Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII — координаційну функцію Національного центру «Мала академія наук України» щодо діяльності системи спеціалізованих позашкільних навчальних закладів Малої академії наук з метою забезпечення участі учнівської молоді в дослідницько-експериментальній, науковій, конструкторській, винахідницькій та пошуковій діяльності, що має сприяти формуванню інтелектуального капіталу нації, вихованню майбутньої наукової зміни.

Якщо раніше Мала академія наук являла собою неформальне об'єднання шкільних учнівських товариств, серед яких Міністерство освіти проводило щороку лише один всеукраїнський захід — конкурс-захист за 8 спеціальностями, то на сьогодні під егідою МАН щороку проводиться близько 120 загальнодержавних заходів за 64 спеціальностями, а число регіональних заходів у системі МАН набагато перевищує 600. Станом на 2000 р. МАН налічувала 18 тис. членів, сьогодні Національний центр «Мала академія наук України» об'єднує понад 250 тис. осіб.

Однак справа не лише у кількісних показниках. Найголовніше, що за ці роки нам вдалося створити юридично і закріпити нормативно загальнодержавну систему пошуку по всіх куточках України талановитих, обдарованих дітей, схильних до наукової діяльності, виявлення їх та подальшої підтримки. Причому, на мою думку, в цьому плані дуже важливо, що територіальні відділення МАН тепер також мають статус юридичних осіб.

Крім того, нам вдалося налагодити науково-методичну роботу з педагогами та науковими керівниками проектів і забезпечити систему

підвищення їх професійної педагогічної майстерності. У результаті в МАН склався чудовий колектив однодумців, завдяки зусиллям якого сьогодні активно розвивається вся система. Значно підвищилася якість відбору обдарованих дітей, система проведення конкурсів стала абсолютно прозорою і об'єктивною. Зараз кураторами наукових відділень є провідні вчені України, і саме вони формують журі конкурсу, а не працівники Міністерства чи районних управлінь освіти, як це було раніше і спричинювало безліч конфліктів. Уже десять років поспіль на завершальному етапі конкурсу всі засідання проводяться у прямій онлайн-трансляції. Так поступово МАН завоювала довіру у школярів та їхніх батьків, а також у представників закладів вищої освіти.

Головним показником досягнень юних дослідників є щорічний Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів — членів МАН, який відбувається в три етапи — районний, обласний та фінальний. До речі, днями завершив свою роботу цьогорічний Всеукраїнський конкурс-захист, присвячений 100-й річниці заснування Національної академії наук. На першому етапі в ньому взяли участь 120 тис. учнів, а до завершального етапу потрапили 1200 фіналістів. Цей конкурс привернув значну увагу не лише засобів масової інформації та широких верств населення, а й вищих керівників держави. На урочистому відкритті заходу були присутні Прем'єр-міністр України Володимир Гройсман, Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич, а на закритті конкурсних змагань — Секретар Ради національної безпеки і оборони України Олександр Турчинов. Дуже приємно, що очільники держави нарешті звернули свою увагу на проблему виховання талановитої молоді, оскільки раніше ніхто з них не відвідував наші заходи.

Важливим заходом є також щорічний виїзний лекторій-практикум «Наука ХХІ століття: перспективні напрями розвитку», метою якого є популяризація наукових знань серед учнівської молоді, ознайомлення її з сучасними напрямками розвитку науки, техніки і технологій. Провідні учені з університетів та академічних

інститутів виїздять у райони і в сільських школах проводять спеціалізовані заняття, читають лекції, влаштовують пересувні виставки.

Щороку відбуваються такі заходи, як Всеукраїнська науково-технічна виставка молодіжних інновацій та творчих проектів учнів МАН «Майбутнє України», Всеукраїнська науково-практична конференція учнів Малої академії наук «Україна очима молодих». Найкращі учні-фізики МАН беруть участь у міжнародній школі-семінарі «Спектроскопія молекул та кристалів», співорганізаторами якої є фізичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інститут фізики НАН України, Українська асоціація фізиків та Мала академія наук України. Активну участь вихованці МАН беруть і у Всеукраїнському фестивалі інноваційних проектів Sikorsky Challenge, Всеукраїнській олімпіаді з робототехніки, екологічних хакатонах, в учнівській конференції з питань енергозбереження і енергоефективності та в багатьох інших проєктах. У гуманітарній сфері МАН спільно з Національним педагогічним університетом ім. М.П. Драгоманова організовує Всеукраїнську олімпіаду з філософії для школярів, мета якої передусім полягає в тому, щоб навчати дітей розмірковувати, вести дискусію, будувати аргументи, бути відкритим до думки опонента. Діють програми Brainy English для учнів наукових спеціальностей, які вже володіють базовою англійською мовою; «Школа переможців» для профорієнтації колишніх онкохворих дітей; проводиться Всеукраїнський літературний конкурс «Розкрилля душі» та ін.

Створено національний рейтинг досягнень учнівської молоді. Кожен член МАН має свій профіль, в якому відображено його участь у всіх заходах і програмах, рейтинговий бал здобутків, пов'язаний з портфоліо його робіт.

У МАН успішно працює унікальна учнівська науково-дослідницька лабораторія – міжпредметний лабораторний комплекс МАНЛаб, яка налічує близько 2000 одиниць обладнання провідних українських і світових виробників.

Понад 100 учнів МАН щороку отримують патентні та авторські свідоцтва. Відповідно,

фахівці навчають дітей, як захистити свою інтелектуальну власність, як продовжити розробляти свій винахід у вищому навчальному закладі або як відразу ж впровадити його в практику. Для наукових керівників та регіональних представників МАН організуються навчальні семінари з основ маркетингу і патентування, надаються консультації щодо процесу реєстрації об'єктів інтелектуальної власності.

Міжнародним визнанням досягнень Малої академії наук України у сфері роботи з обдарованою молоддю є її членство в таких провідних міжнародних організаціях, як Всесвітня рада з питань обдарованих і талановитих дітей (WCGTC), Європейська рада високих здібностей (ECHA), Європейська асоціація установ вільного часу для дітей та молоді (EAICY), Європейська асоціація нейроонкології (EANO). Згідно зі спільною декларацією Малої академії наук України та Європейської організації ядерних досліджень українські учні і педагоги щороку беруть участь у навчальних програмах ЦЕРН. За міжнародною угодою про співпрацю між Малою академією наук України та експериментальною лабораторією XLAB (Університет Геттінгена, Німеччина) українські школярі та їхні вчителі мають можливість відвідувати цей один із найпрестижніших наукових центрів Європи. Тісні зв'язки налагоджено з Аргонською національною лабораторією, яка здійснює науково-технічні дослідження при Департаменті енергетики США. Загалом МАН співпрацює з 22 провідними науковими центрами світу.

Вихованці МАН з року в рік стають переможцями багатьох міжнародних інтелектуальних змагань. Зокрема, останнім часом наші учні здобули перемогу в міжнародній конференції молодих учених ICYS, Конкурсі молодих учених Європейського Союзу, міжнародних конкурсах Intel ISEF, I-SWEEP, Stockholm Water Prize, у міжнародній олімпіаді з астрономії і астрофізики, міжнародній олімпіаді екологічних проєктів INESPO в рамках програми GLOBE, олімпіаді геніїв Genius Olympiad, у престижних світових наукових конкурсах Google Science Fair, International Brain Bee

Competition та ін. Загалом лише цього року близько 30 членів МАН посіли перші місця на найпрестижніших міжнародних інтелектуальних змаганнях.

Як ви, напевно, знаєте, наприкінці минулого року під час засідання Виконавчої ради ООН з питань освіти, науки і культури в Парижі було ухвалено рішення про створення на базі Малої академії наук України Центру ЮНЕСКО другої категорії з питань наукової освіти, тобто МАН стане структурою, яка під егідою ЮНЕСКО допоможе розвивати наукову освіту в Східноєвропейському регіоні та інших країнах світу. Цій події передувало досить тривале (близько року) вивчення відповідними підрозділами ЮНЕСКО діяльності МАН, і за результатами цієї інспекції було надано позитивні висновки. А 1 березня 2018 р. у штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі відбулася офіційна церемонія укладення Угоди між урядом України та

ЮНЕСКО про створення зазначеного центру. Ми сподіваємося, що надання такого високого статусу дозволить МАН поліпшити якість роботи з творчими дітьми, розширити контакти з науковими центрами, інтенсифікувати обмін досвідом та впровадити нові стандарти в українській науково-освітній системі, принаймні для талановитих і обдарованих дітей.

Отже, можна впевнено констатувати, що на сьогодні в Україні сформовано дієву систему підготовки наукової зміни, і ми дуже вдячні Національній академії наук за постійну і вагомую допомогу в розбудові цієї системи. Проте, на жаль, наші державні структури не надають належної підтримки функціонуванню МАН і, що найголовніше, не намагаються створити умови для того, щоб талановита молодь потім залишалася працювати у науковій сфері в Україні.

Дякую за увагу!